

Izvirni znanstveni članek (1.01)

BV 71 (2011) 1, 111—122

UDK: 27-74-45

Besedilo prejeto: 11/2010; sprejeto: 12/2010

Stanislav Slatinek

Vloga branilca vezi in izvedenca v ničnostnih zakonskih pravnih

Povzetek: Razprava obravnava nenadomestljivo vlogo branilca vezi in izvedenca v ničnostnih zakonskih pravnih na cerkvenem sodišču. Njuno sodelovanje je posebno potrebno in koristno, ko se obravnavajo pereča vprašanja spolne nezmožnosti v smislu kanona 1084 in vprašanja nesposobnosti za sklenitev zakona v smislu kanona 1095 *Zakonika cerkvenega prava*. Razprava temelji predvsem na določbah navodila *Dignitas connubii* (2005) Papeškega sveta za razlaganje pravnih besedil. Razprava opiše prednostne naloge branilca vezi, ki je v ničnostnih zakonskih pravnih nepogrešljiv in najožji sodnikov sodelavec. V razpravi je poudarjena tudi vloga izvedencev v modernih disciplinah, kakor so medicina, psihologija in psihiatrija, in njihov prispevek na cerkvenih sodiščih. Sodnikom so v pomoč predvsem takšni izvedenci ali svetovalci, ki imajo ne samo znanje in izkušnost, ampak uživajo tudi ugled glede poštenosti in religioznosti in se v svojem strokovnem delu izkažejo kot dobri poznavalci katoliškega nauka in krščanske antropologije.

Ključne besede: branilec vezi, izvedenec, *Dignitas connubii*, sodnik, cerkveno sodišče, ničnostna zakonska pravda, spolna nezmožnost, nesposobnost za zakon

Abstract: **The Roles of the Defender of the Bond and of Experts in Annulment of Marriage Processes**

The paper deals with the indispensable roles of the Defender of the Bond and of the expert in annulment of marriage processes before the church tribunal. Their cooperation is particularly necessary and useful when dealing with the issues of impotence to have sexual intercourse according to canon 1084 and of incapacity to contract marriage according to canon 1095 of the *Code of Canon Law*. The paper is primarily based on the regulations of the instruction *Dignitas connubii* (2005) issued by the Pontifical Council for Legislative Texts. The paper describes the main tasks of the Defender of the Bond, who is an indispensable and close collaborator of the judge. It also emphasizes the role of experts in modern disciplines like medicine, psychology and psychiatry and their contributions in church tribunals. It is important that the experts or consultants are not only knowledgeable and experienced but also enjoy a good reputation concerning their honesty and religiousness and show a good knowledge of Catholic teachings and Christian anthropology.

Key words: Defender of the Bond, expert, *Dignitas connubii*, judge, church tribunal, annulment of marriage process, sexual impotence, incapacity to contract marriage

1. Bistveni problem ničnostnih zakonskih pravn

V zadnjih letih je naraslo število ničnostnih zakonskih pravn. O tem poročajo statistike škofijskih cerkvenih sodišč in rimske rote. Razlogi za ničnost zakona so zelo različni (Slatinek 2005, 18–97). Med pogostejšimi razlogi je nesposobnost (*incapacitas*) za sklenitev zakona.

Iz analize ničnostnih zakonskih pravn metropolitanskega cerkvenega sodišča v Mariboru iz dvajsetletnega obdobja 20. stoletja (1973–1993) je razvidno, da je bilo od 193 vloženih primerov kar 76,2 % ničnih zakonov. Psihični vzroki (35 %) so bili v ničnostnih zakonskih pravnah (po letu 1983) najpogostejši razlog za ničnost zakona. Na drugem mestu sta bila sila in strah (31 %) in simulacija (26 %). Drugih hib v privolitvi je bilo malo (8 %). Analiza ponudi zanimiv podatek, da so namreč zakonske skupnosti najpogosteje razpadle v prvih šestih mesecih zakona (42 %). Da bi zagotovili čim večjo verodostojnost dokazovanja ničnosti, so sodniki zaslišali po dve priči (43 %), in ko so dosegli moralno trdnost, so sodbe lahko končali z besedami: *Affermative, seu constare de nullitate sententiae Tribunalis primi gradus* (Štihec 2010, 65–70).

Ker so psihični vzroki (*causae psychicae*) v ničnostnih zakonskih pravnah v svetovnem merilu pogostejši razlog za hibo v privolitvi, se od sodnikov cerkvenih sodišč zahteva večja kompetentnost pri vodenju postopkov. Pri tem imajo na voljo vse več strokovne literature in navodil (Wrenn 1998; Hendriks 1999; Slatinek 2005; Lüdicke 2005; Chacón in Espina 2006). Sodniki morajo temeljito pregledati vsak tožbeni spis in natančno opredelijo pravdni spor, še posebno ko govorimo o nesposobnosti za sklenitev zakona. V pravnah, v katerih je govor o hibi v privolitvi zaradi psihične nesposobnosti (*incapacitas psychicae*), čustvene nezrelosti (*immaturitas affectiva*) ali kakršnekoli duševne bolezni, so sodniku v veliko pomoč branilci vezi in strokovni izvedenci. Sodnik je namreč dolžan, da si pomaga z izvedenci, kakor so zdravniki, psihologi in psihiatri. Ker so izvedenska mnenja pogosto vezana na stroko, na znanstvena odkritja in na strokovna mnenja, so lahko sodbe sodnikov, ki jih napišejo na podlagi izvedenskih mnenj, tudi pristranske. Sodbe so lahko sestavljene prehitro in brez potrebne kritične distance do strokovnega mnenja izvedenca, še posebno če izvedensko mnenje ne temelji na krščanski antropologiji. Da bi se temu izognili, je papeški svet za razlaganje pravnih besedil z objavo navodila *Dignitas connubii* leta 2005 razvil kriterije za pravičen pristop k ničnostnim zakonskim pravnah in za bolj učinkovito sodelovanje sodnikov z branilci vezi in z izvedenci (DC).

2. Vloga branilca vezi v ničnostnih zakonskih pravnah

Na cerkvenih sodiščih mora poleg sodnika nujno sodelovati tudi branilec vezi (*defensor vinculi*). Branilec vezi je lahko eden ali pa jih je več, če število primerov to zahteva (DC 53, § 1). Če branilec vezi ni bil povabljen k ničnostni zakonski pravdi, so lahko vsa opravila nična, razen če se je pravde udeležil, čeprav ni bil povabljen, ali je vsaj pred iztekom sodbe po pregledu spisov opravil svojo nalogo (ZCP 1983, kan. 1433).

Branilca vezi imenuje krajevni škof. Če je branilec vezi kdaj upravičeno zadržan, ga lahko nadomesti njegov namestnik (DC 55). Službo branilca vezi lahko opravlja tudi pravdnik, vendar ne v isti pravdi. Samo iz upravičenega razloga lahko škof odstrani branilca vezi iz njegove službe (DC 53, § 2–3). Za branilca vezi škof izbere klerika ali laika, ki je neoporečen in doktor ali magister cerkvenega prava (ZCP 1983, kan. 1435). Pričakuje se, da je preizkušen v razsodnosti in v gorečnosti za pravičnost (DC 54). Branilec vezi je po svoji službi dolžan sodniku predložiti in pojasniti vse, kar je mogoče pametno navesti proti ničnosti ali razvezi (ZCP 1983, kan. 1432). V skladu s pravom je dolžan, da posega v pravdo ves čas, ko teče postopek, od začetka do konca pravde (Lüdicke 2005, art. 56).

2.1 Naloge branilca vezi v trenutku sprejemanja tožbenega spisa

V ničnostnih zakonskih pravnih je navzočnost branilca vezi vedno nujna (*semper requiritur*, DC 56 §1). Preden se sproži sporni sodni postopek, sodnik najprej vpraša branilca vezi za njegovo mnenje. To je prva prednostna naloga branilca vezi, da namreč sodniku sporoči svoje mnenje o pristojnosti sodišča in o sposobnosti stranke, da nastopi pred sodiščem kot tožnik in da predloži svoje mnenje o tem, ali naj se tožbeni spis sprejme ali zavrne (DC 119, § 2). Zato se od branilca vezi upravičeno pričakuje, da ugotovi razloge, na podlagi katerih se postopek lahko začne, in to pravočasno sporoči sodniku. Podobne predpise najdemo tudi pri sodišču rimske rote: »Takoj ko je ponens vprašal za mnenje branilca vezi, sestavi sodni zbor in tožbeni spis sprejme ali zavrže.« (*Ponens, auditis vinculi Defensore ... statim Turnum convocabit qui libellum admittat aut reiciat*, Vanzetto 2007, 289) Ta naloga, ki je zapisana v navodilu *Dignitas connubii*, je dolžnost branilca vezi. Z izpolnjevanjem te naloge branilec vezi ne zagotavlja sodniku samo pravne pomoči, ampak postane njegov osebni svetovalec (Hallein 2010, 515).

2.2 Prednostne naloge branilca vezi v zvezi s kanonom 1095

Zelo pomembne naloge ima branilec vezi v ničnostnih zakonskih pravnih, ki obravnavajo nesposobnost za sklenitev zakona (kan. 1095). Vlogo branilca vezi omenja že papež Benedikt XIV. leta 1741 v apostolski konstituciji *Dei miseratione*. Papež poudari, da je »obvezna navzočnost branilca vezi v teh pravnih« (*obligatoria la participatione del defensore del vincolo ai detti processi*, Vanzetto 2007, 289). Tudi poznejši papeži so opozarjali na nujno sodelovanje sodnikov z branilci vezi in z izvedenci. Njihovo vzajemno sodelovanje je zlasti potrebno v ničnostnih zakonskih pravnih, ki obravnavajo nesposobnost za sklenitev zakona. Na to je opozoril zlasti papež Janez Pavel II. leta 1988 v svojem govoru sodnikom rimske rote. Poudaril je, da ima branilec vezi nalogo, »skrbeti, da se izvedencu postavi jasna in pristojna vprašanja« (*curare che al perito si facciano le domande in modo chiaro e pertinente*, Janez Pavel II. 1988, 1180). V tem duhu so bile leta 2005 v navodilu *Dignitas connubii* zapisane prednostne naloge branilca vezi. Njegova navzočnost v ničnostnih zakonskih pravnih je vedno nujna (*semper requiritur*); branilec vezi »mora« (*debet*) sodelovati od začetka do konca pravde; ni dovolj, da je branilec vezi samo formalno navzoč oziroma da je molče navzoč; njegova dolžnost je, sodniku predložiti vse razloge za dokaze, ki so potrebni za to, da se ohrani nerazvezljivost zakona. Predvsem pa je dolžan »preveriti, da so izvedencem

postavljena jasna vprašanja« (*videre num quaestiones perspicue perito propositae sint*, DC 56 § 1–4). Če se branilcu vezi zdijo nekatera vprašanja nujna in jih sodnik ni navedel, jih lahko branilec vezi sam doda (DC 164; 207, § 2). Sodnikovih vprašanj pa ne more črtati ali popravljati. Če se branilcu vezi zdijo vprašanja pretežka ali pomanjkljiva, lahko to sporoči le sodniku, ki je vprašanja pripravil. Samo sodnik je pristojen, da jih odstrani, spremeni ali popravi. To je zelo težka in odgovorna naloga. Kadar je namreč branilec vezi navzoč v fazi zasliševanja in zbiranja dokaznega procesnega gradiva, mora svoja vprašanja »po službi« (*ex officio*) postavljati sodniku in sodnik jih potem postavi strankam. Dejstvo je, da morajo biti vsa vprašanja, še posebno pa tista, ki so pripravljena za izvedence, jasna, natančna, nedvoumna in kratka. Sodnik lahko k sodelovanju povabi različne izvedence: tako zdravnike, psihologe in psihiatre kakor strokovnjake s področja človekove spolnosti. Z izvedenskim mnenjem si lahko sodnik pozneje pomaga, ko odloča, ali govorimo v nekem primeru o psihični bolezni, o odvisnosti, o nerazsodnosti ali o spolni nezmožnosti. V nekaterih primerih mora izvedence naročiti, upoštevati pa mu jih ni vedno treba.

Teza 1: Preverba vprašanj za izvedence glede zadostne razumske sposobnosti

V ničnostnih zakonskih pravnih, v katerih se stranki odreka zadostna razumska sposobnost (kan. 1095, toč. 1), branilec vezi pripravi naslednja hipotetična vprašanja, ki jih lahko sodnik zastavi izvedencu:

- Ali je kateri od zakoncev pred sklenitvijo zakonske zveze trpel za kako posebno duševno boleznijo (*peculiari anomalia*)?
- Je bila od sklenitve zakona dalje ta duševna bolezen stalno (*habituali*) navzoča?
- Je bila ta duševna bolezen samo začasno (*transitoria*) navzoča?
- Kako močno je bila ta duševna bolezen navzoča?
- Kdaj je ta duševna bolezen nastopila?
- Je ta duševna bolezen popolnoma onemogočala sposobnost za sklenitev zakona?
- Je ta duševna bolezen samo delno onemogočila sposobnost za sklenitev zakona?
- Je ta duševna bolezen ozdravljiva?
- Je ta duševna bolezen neozdravljiva?
- Je ta duševna bolezen ovirala razumsko sposobnost za sklenitev zakona (DC 209, § 1–2,1)?

Teza 2: Preverba vprašanj za izvedence glede pomanjkljive razsodnosti

Če se v ničnostni zakonski pravdi sumi, da pri stranki ni zadostne razsodnosti glede sprejemanja in izročitve bistvenih zakonskih pravic in dolžnosti, branilec vezi pripravi naslednja hipotetična vprašanja, ki jih lahko sodnik zastavi izvedencu:

- Ali je kateri od zakoncev pred sklenitvijo zakonske zveze trpel za hudo pomanjkljivo razsodnostjo?

- O kakšni pomanjkljivi razsodnosti govorimo?
- Kakšni so znaki in kriteriji pomanjkljive razsodnosti?
- Kako je pomanjkljiva razsodnost vplivala na zakonsko življenje?
- Kako je vplivala posebno glede svobodne izbire življenjskega stanu (*peculiariter ad statum vitae libere eligendum*)?
- Ali je oseba zato nerazsodna glede sprejemanja in izročitve bistvenih zakonskih pravic in dolžnosti (DC 209, § 2,2)?

Teza 3: Preverba vprašanj za izvedence glede nesposobnosti sprejemanja bistvenih zakonskih obveznosti

Če se v ničnostni zakonski pravdi sumi, da stranka ni sposobna sprejeti bistvenih zakonskih obveznosti (*assumendi obligationes matrimonii essentialis*) zaradi psihičnih razlogov, branilec vezi preveri naslednja hipotetična vprašanja, ki jih lahko sodnik zastavi izvedencu:

- Ali je kateri od zakoncev že pred sklenitvijo zakonske zveze trpel za kako psihično nesposobnostjo?
- Kakšni sta narava in teža (*naturae et gravitas*) psihične nesposobnosti (npr. alkohol ali droge)?
- Ali je kateri od zakoncev zato nesposoben, da bi sprejel bistvene zakonske obveznosti?
- Kako se psihična nesposobnost kaže v zakonskem življenju?
- Od kod izvira?
- Kako pogosto nastopi?
- Je stalno navzoča ali samo začasno (DC 209, § 2,3)?

Teza 4: Preverba vprašanj glede spolne nezmožnosti

V pravadah, ki obravnavajo spolno nezmožnost, se lahko postavijo strankam, pa tudi izvedencem naslednja vprašanja:

- Ali je kateri od zakoncev že pred sklenitvijo zakona veljal za spolno nezmožnega?
- Ali je to poprejšnja ali poznejša spolna nezmožnost?
- Ali je to trajna ali začasna spolna nezmožnost?
- Ali je to absolutna ali relativna spolna nezmožnost?
- Ali je spolna nezmožnost ozdravljiva ali neozdravljiva?
- S kakšnimi sredstvi se lahko ozdravi oziroma ali je sploh ozdravljiva (DC 208)?

Branilec vezi je dolžan postaviti vprašanja, da bodo izvedenci nanje lahko odgovorili hitro in strokovno, še posebno kadar govorimo o nezadostnem razumskem

ravnanju, o pomanjkljivi razsodnosti ali o psihični odvisnosti. Preden branilec vezi vprašanja vrne sodniku, jih ponovno pregleda, ali morda niso pretežka za izvedenca in ali ne presegajo izvedenčevih strokovnih zmožnosti (DC 56, § 4). Z odgovori bodo namreč izvedenci orisali diagnozo osebe in njeno sposobnost za zakon. Zato se pričakuje, da bodo tudi odgovori izvedencev kratki, jasni, konkretni in nedvoumni. Kdorkoli je pripravil vprašanja (sodnik ali branilec vezi), vedno se pričakuje od branilca vezi, da preveri, ali vprašanja ne vsebujejo zapletenih in težkih kanonsko pravnih izrazov, kakor so: *defectum discrecionis iudicii*, *incapacitatem assumendi obligationes matrimonii essentielles*, *defectum usus rationis*, *facultas critica* itd.

Ko so odgovori izvedencev napisani, jih ponovno pregleda branilec vezi. Ponovno preveri, ali so bili izvedenci seznanjeni s tem, da so to primeri ničnostnih zakonskih pravnih, ki jih rešujejo cerkvena sodišča, in da odgovarjajo na vprašanja o sposobnosti strank za sklenitev zakona. Branilec vezi preveri, ali so izvedenska mnenja napisana strokovno in na temelju krščanske antropologije (DC 56, § 4–5). Analiza izvedenskih mnenj pomeni, da branilec vezi na podlagi svojih ugotovitev pravočasno opozori sodnika na morebitne pomanjkljivosti ali nestrokovnosti, če jih je opazil. Potem ko branilec vezi opozori sodnika na kritična mesta v izvedenskih poročilih, je dolžan sodnika opozoriti tudi na vse tisto, kar v izvedenskih mnenjih ne ščiti dovolj svetosti zakramenta zakona (Bianchi 2005, 383) ali po njegovem mnenju škoduje nerazvezljivosti zakonske zveze. Ko nima branilec vezi nobenih pripomb več, prepusti sodbo sodnikovi vednosti in njegovi vesti (Uggé 2005, 365–370).

2.3 Naloge branilca vezi ob koncu pravnega postopka

Zakonik cerkvenega prava je do leta 2005, ko je izšlo navodilo *Dignitas Connubii*, v kanonu 1606 sodniku nalagal dolžnost, da ob koncu pravnega postopka od branilca vezi – če se je udeležil postopka – zahteva pisne pripombe. Ker je praksa cerkvenih sodišč pogosto takšna, da se branilci vezi le redko udeležijo postopkov, je sodnik mogel doslej »dopustno« izreči sodbo tudi brez pripomb branilca vezi. Ker namreč ni bil navzoč med samim postopkom, mu sodnik tudi ob koncu pravnega postopka ni poslal naročila, naj napiše svoje pripombe. Že sam molk branilca vezi si je sodnik pogosto lahko razlagal v tem smislu, da branilec vezi nima nobenih pripomb in da vse prepušča sodnikovi vednosti in vesti.

Navodilo *Dignitas Connubii* zato postavi veliko bolj strogo zahtevo. Šele potem ko prejme sodnik pisne pripombe branilca vezi (*receptis scripto animadversionibus defensoris vinculi*, DC 245, § 2), more izreči sodbo. Branilec vezi je v skladu z navodilom *Dignitas Connubii* dolžan sodniku poslati svoje pisne pripombe (*animadversiones*). To pomeni, da je dolžan ponovno preveriti, ali so bila pri zbiranju dokaznega procesnega gradiva res upoštevana vsa dejstva, ki se uporabijo pri nerazvezljivosti zakona. Njegove pisne pripombe so potrebne za dopustnost sodnikove sodbe. Pripombe morajo biti tehtne in strokovno utemeljene. Branilec vezi je dolžan iz zbranega dokaznega procesnega gradiva ugotoviti, ali so bili upoštevani vsi kriteriji, ki ščitijo dostojanstvo zakona, njegove bistvene sestavne dele ali kako bistveno lastnost zakona. Branilec vezi je dolžan vestno izpolnjevati svojo nalogo tudi ob koncu pravnega postopka. Nikoli ne sme zanemariti svoje naloge, da bra-

ni svetost zakona in njegovo nerazvezljivost. V tem smislu je mogoče razumeti njegovo vlogo v fazi, ko se končuje dokazni postopek in se pripravlja razprava o zadevi. Zato je služba (*munus*) branilca vezi na tem mestu zelo pomembna, saj so lahko opravila nična, če k tej nalogi ni bil povabljen (Montini 2010, 310–340).

2.4 Posebna naloga branilca vezi je spodbijanje sodbe

Če branilec vezi upravičeno sklepa, da je bila s sodbo, ki na prvi stopnji razglasi ničnost (*quae matrimonii nullitatem primum declaravit*), storjena stranki krivica, lahko zoper to sodbo vloži priziv na višjega sodnika (DC 279, § 1–2; Montini 2010, 320). Spodbijanje sodbe je upravičeno v naslednjih primerih: če branilec vezi meni, da sodba ni zadosti strokovno utemeljena; če branilec vezi meni, da v ničnostni zakonski sodbi sodniki niso dovolj upoštevali izvedenskih mnenj, ki po njegovem prepričanju koristijo zakonski zvezi (DC 56, § 4); če se ničnostna sodba opira na neresnične dokaze; če branilec vezi sam predloži nove in tehtne dokaze, ki branijo obstoj zakramenta svetega zakona, in če so bila v sodbi očitno prezrta znanstveno utemeljena mnenja izvedencev, ki branijo svetost zakona in njegovo nerazvezljivost (kan. 1645, § 2).

Priziv mora branilec vezi vložiti pri sodniku, ki je izrekel sodbo, v petnajstih uporabnih dneh, potem ko se je izvedelo za objavo sodbe. Sodnik, ki je izrekel sodbo, mora spise skupaj s prizivom poslati višjemu sodišču. Potem ko prizivno sodišče natančno pregleda utemeljenost priziva branilca vezi, prejšnjo sodbo potrdi ali pa jo v celoti ali delno spremeni (Barolo 2006, 320–326).

3. Vloga izvedencev v ničnostnih zakonskih pravadah

V ničnostnih zakonskih pravadah na cerkvenih sodiščih morejo sodelovati tudi izvedenci (*periti*). To so strokovnjaki s področja medicine, psihologije in psihiatrije. Izvedenca imenuje sodnik na predlog stranke ali pa sam primer zahteva njegovo imenovanje (ZCP 1983, kan. 1575). To še posebno velja v ničnostnih pravadah, ki obravnavajo spolno nezmožnost in hibo v privolitvi zaradi razumske ali psihične nesposobnosti po kanonu 1095 (DC 203, § 1). Pri izbiri izvedencev je treba upoštevati merila, ki jih navaja navodilo *Dignitas connubii*. Preden se izbere izvedenec, je treba ugotoviti:

- da se izvedenec zares odlikuje v svoji strokovnosti;
- da je izkušen v svoji znanstveni vedi in se odlikuje po dobrem znanju in modrosti;
- da je na svojem področju dober strokovnjak;
- da uživa spoštovanje, izkušnost in ugled;
- da je nadvse pošten;
- da je o njem splošno znano: v svojih znanstvenih delih, objavah in strokovnih člankih zagovarja načela krščanske antropologije (DC 205, § 1–2).

Če izvedenec izpolnjuje predpisana merila, je lahko povabljen na cerkveno sodišče, da sodeluje v ničnostnih zakonskih pravadah. Predsednik sodnega zbora

ali ponens (*praeses vel ponens*), ki vodi pravdni postopek, izbere izvedenca in ga imenuje (ZCP 1983, kan. 1575). Njegovo imenovanje sporoči branilcu vezi in strankam (DC 204, § 1–2). Glede na vsebino ničnostne zakonske pravde izbere izvedenca, ki pozna perečo zakonsko problematiko. Izbira med zdravniki specialisti, psihologi, psihiatri ali med strokovnjaki, ki poznajo problematiko mladostnosti, pubertete, družine, zakonske zveze, predzakonske in zakonske spolnosti in motenj, ki se pri tem pokažejo. Iz sodb rimske rote izvemo, da je danes pogost razlog za ničnost zakona nesposobnost partnerjev za zakon. Obstajata dve vrsti nesposobnosti: hudo pomanjkljiva razsodnost glede sprejemanja in izročitve bistvenih zakonskih pravic in dolžnosti in psihična nesposobnost sprejemanja bistvenih zakonskih obveznosti (ZCP 1983, kan. 1095). Vzroki za psihično nesposobnost so odvisnosti od alkohola, od mamil in od poživil in nezdrava navezanost na starše, na prijatelje in na sorodnike. Ti vzroki zahtevajo posebno pozornost. Zato je sodnik dolžan v teh primerih poklicati na pomoč izvedenca s področja medicine ali družinske psihologije ali pa strokovnjaka, ki dobro pozna droge in njihov kvarni vpliv na človeka ali problematiko čustvene navezanosti na ljudi iz sorodstva. Izkušen izvedenec more s svojim strokovnim pristopom sodniku pripraviti izvedensko mnenje, ki pomaga sodniku do resnice o zmožnosti za veljavno sklenitev zakonske zveze oziroma mu predloži utemeljitev, zakaj nekdo ni bil ali je bil zmožen skleniti veljaven zakon (Bianchi 2009, 79).

3.1 Prednostne naloge izvedenca v ničnostnih zakonskih pravnih

Prva prednostna naloga izvedencev je strokoven pristop. Izvedenci se morajo pri svojem delu opirati na pravila znanosti (*scientiae*), da se z izvedenskim mnenjem dokaže »kako dejstvo ali prepozna prava narava kake stvari« (ZCP 1983, kan. 1574). Svojo raziskavo začne izvedenci opravljati po zaslišanju stranke. Sodnik opredeli posamezne točke, ki jih mora izvedenec strokovno obdelati (kan. 1577, § 1). Sodnik izroči izvedencu pravdne spise in druge listine in pripomočke, ki so mu potrebni, da bo lahko svojo nalogo pravilno in vestno opravil (kan. 1577, § 2).

Izvedenec je na podlagi vprašanj, ki jih je skrbno pripravil sodnik in jih je pregledal branilec vezi, nadalje dolžan pripraviti strokovne odgovore. Vsi odgovori morajo biti strokovno utemeljeni. Izvedenec posreduje sodniku svoje strokovno mnenje, ki mora biti v skladu z njegovo lastno stroko in z znanostjo (*peritus in suo voto singulis capitibus in decreto iudicis definitis iuxta propriae artis et scientiae praecepta respondere debet*, DC 209, § 3). Pri tem se mora izogibati nestrokovnih, neznanstvenih in poljudnih sodb, ker bi s tem slabo opravil nalogo, ki mu jo je naložil sodnik (Bonnet 2009, 423).

Izvedenec je pri sestavi svojega mnenja dolžan sodniku navesti tudi, iz katerih virov in na kakšen način je izvedel reči, ki jih navaja. Za sodnika je pomembno vedeti, na podlagi katerih dokumentov oziroma drugih znanstvenih izsledkov je izvedenec postavil diagnozo za osebo, za katero mora dati izvedensko mnenje. Prav tako je dolžan sodnika seznaniti z »antropologijo«, ki jo je upošteval pri sestavi svojega strokovnega mnenja (DC 210, § 2). Potrebno je jasno argumentiranje izvedenskega mnenja. Če je pri sestavljanju izvedenskega mnenja sodelovalo več izvedencev, je nujno, da njihov mentor zbere vsa mnenja in jih sodniku ločeno

predstavi. Končno poročilo, ki ga izvedenci skupaj izročijo sodniku, tudi vsak osebno podpiše. Sodnik lahko potem v miru pretehta njihova mnenja in končno poročilo. Šele potem ko je izvedenska mnenja pregledal še branilec vesti, pripravi sodnik sodbo, v kateri navede razloge, ki so ga nagnili, da je neko izvedensko mnenje sprejel ali zavrnil (ZCP 1983, kan. 1579, § 1–2). Potem ko so izvedenci opravili svojo nalogo, jim sodnik povrne stroške, ki so jih imeli, in jih za njihovo delo pravično nagradi (kan. 1580).

3.2 Problematika (ne)krščanske antropologije

V ničnostnih zakonskih pravnih, v katerih je govor o spolni nezmožnosti ali hibi v privolitvi zaradi duševne bolezni iz kanona 1095 (toč. 1–2), sodniku najbolj koristijo strokovna mnenja izvedencev, ki uživajo ugled glede poštenosti in religioznosti (DC 205, § 1). Pri tem je najbolj pomembno, da izvedenec deli s Cerkvijo krščanskoantropološki pogled na človeka (Janez Pavel II. 1987, 1455).

Po krščanski antropologiji imajo načelno vsi pravico do zakona in so sposobni zanj, razen če pravo ne določi drugače in se drugače ne dokaže. Izvedenci, ki s Cerkvijo ne delijo krščanskoantropološkega pogleda na človeka, pogosto kako motnjo v človeku ocenijo kot nesposobnost za zakon. Zato izvedenci, ki pri svojem delu ne upoštevajo krščanske antropologije, pogosto svojo raziskavo končajo s tezo: že nevroze so dovolj velik razlog, da se zakon razglasi za ničnega. Mnogi sodniki imajo takšne ugotovitve za verodostojne. To pa je popolnoma nezdržljivo s krščansko »presežnostjo in enkratnostjo« (DnC 130) človeške osebe. Za kanonsko pravo nobena nevroza ne more zakona narediti za ničnega. Za ničnost je potrebna psihična nesposobnost pri enem ali obeh zakoncih. Razpad zakonske skupnosti še ni dovolj velik razlog, da bi lahko rekli: te osebe niso bile sposobne za zakonsko zvezo. Razpad zakonske zveze lahko samo nakazuje navzočnost kakih psihičnih vzrokov, ki pa so večinoma zgolj prehodne oblike. Samo v nekaterih primerih so psihični vzroki lahko znamenje trajne psihične motnje ali kake odvisnosti ali nesposobnosti za zakonsko skupnost.

Razne psihične »težave« se v psihologiji in v psihiatriji pogosto razlagajo kot psihopatološko stanje osebe. Za kanonsko pravo pa tudi to ni dovolj, da bi zakonsko skupnost razglasili za nično. Sama psihična težava pri osebi še ni zadosten razlog za ničnost zakona. Dejstvo je, da samo najtežje psihopatološke oblike (kakor so psihoze, ki povzročijo nesposobnost svobodnega odločanja, npr. shizofrenija) lahko ogrozijo človekovo svobodno odločanje in posredno povzročijo hibo v privolitvi. Čeprav so psihične težave (npr. nevroze) lahko huda ovira za srečen zakon, pa to še ne pomeni, da oseba zato ne bi bila sposobna za zakonsko privolitev (Janez Pavel II. 1988, 1180). Zato se sodnik pri sestavljanju sodbe ne sme pustiti zapeljati. Presojati mora kritično in z veliko rahločutnostjo. Predvsem s strokovnostjo in z zdravo pametjo.

Za sodnika so najbolj koristna seveda tista izvedenska mnenja, ki v svojem strokovnem poročilu upoštevajo krščansko antropologijo. Za sodobno sekularizirano družbo je človek zgolj družbeno bitje, ki pozna le posvetno ljubezen. Sodobna družba je pred razvrednotenjem človeškega telesa. Živimo v času, ki pozablja na človekovo duhovno dimenzijo. Vse več zakonov se namreč sklepa v veri odtu-

jenih okoljih. Zato so strokovna mnenja, ki imajo pred očmi krščansko svetost zakona, pa tudi načelo, ki upošteva blagor duš (*salus animarum*), veliko bolj primerne kakor tista, ki na človeka in na zakon gledajo brez religiozne dimenzije. Torej je zelo pomembno, da pri ničnostnih zakonskih pravnih sodelujejo izvedenci, ki zagovarjajo krščanska načela. Za krščansko antropologijo človek ni zgolj abstraktno bitje, ki išče le samega sebe, marveč je vpet v družbena in v gospodarska vprašanja (Juhant 2009, 123). Ženska dopolnjuje moškega, pa tudi moški dopolnjuje žensko: moški in ženska se vzajemno dopolnjujeta, in to ne samo telesno in psihično, marveč tudi ontološko. Bog jima je zaupal ne samo nalogo rojevanja, temveč tudi oblikovanje človeške zgodovine. Za krščansko antropologijo je človek »ustvarjen po božji podobi in sličnosti« (DnC 149). Brez te presežnosti in nadnaravne poklicanosti človek izgubi svojo vizijo.

Za ničnostne zakonske postopke na cerkvenih sodiščih je torej zelo dobro, če je izvedenec tudi osebno veren. Vera je v tem primeru njegova osebna odlika. Pri svojem delu se kot kristjan ne opira samo na razum, marveč tudi in predvsem na »sijaj resnice, ki ga prejema od vere« (Benedikt XVI. 2006, 10–11). Kot kristjan more svoje znanstveno raziskovanje in svoje tehnične sposobnosti uporabljati v službi človeštvu. Svoja odkritja bo namreč podrejal »moralnim načelom in vrednotam, ki v polnosti spoštujejo in uresničujejo človekovo dostojanstvo« (DnC 458). Takšna mnenja so za sodnika najbolj dobrodošla, ker mu pomagajo do večje moralne zanesljivosti, ko sestavlja končno sodbo.

Kratice

DC – Pontificium Consilium de legum textibus. *Dignitas Connubii*

DnC – Papeški svet Pravičnost in mir. *Kompendij družbenega nauka Cerkve*

ZCP 1983 – *Zakonik cerkvenega prava*

Reference

- Barolo, Luigi.** 2006. Cause psichiche e nullità del matrimonio. Il disturbo bipolare. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 19:318–332.
- Benedikt XVI.** 2006. *Bog je ljubezen* [okrožnica]. Cerkevni dokument 112. Ljubljana: Družina.
- Bianchi, Paolo.** 2003. Cause psichiche e nullità del matrimonio. Le allocuzioni alla Rota di Giovanni Paolo II: il tema della capacità al matrimonio. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 16:388–402.
- . 2005. Il can. 1095 nell'istruzione 'Dignitas connubii'. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 18:376–392.
- . 2009. Alla ricerca degli obblighi essenziali del matrimonio rimasti invariati: can. 1095, 3. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 22:65–84.
- Bonnet, Piero Antonio.** 2009. Le prove nel giudizio ecclesiale. Parte seconda. *Periodica de Re Canonica* 98:399–461.
- Chacón, Rodríguez Rafael, in Espina, Ruano Lourdes, ur.** 2006. *Los procesos de nulidad de matrimonio canónico hoy. Actas de la jornada especial habida en Madrid el día 23 de septiembre de 2005 para el estudio de a instrucción Dignitas Connubii*. Madrid: Asociación Española de Canonistas.
- Hallein, Philippe.** 2010. Nuove facoltà per il difensore del vincolo nello svolgimento di un Processo di nullità matrimoniale? Uno studio sintotico tra il Codice e l'istruzione Dignitas connubii. *Periodica de Re Canonica* 99:503–525.
- Hendriks, Jan.** 1999. *Diritto matrimoniale. Commento ai canoni 1055–1165 del Codice di diritto canonico*. Milano: Ancora.
- Janez Pavel II.** 1987. Allocutiones ad Rotae romanae auditores coram admissos. AAS 79:1453–1459.

- —. 1988. Ad Romanae Rotae Auditores simul cum officialibus et advocatis coram admissos anno forensi ineuente. AAS 80:1178–1185.
- Juhant, Janez.** 2009. *Občutek pripadnosti*. Celje: MD.
- Lüdicke, Klaus.** 2005. *'Dignitas connubii'. Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche. Text und Kommentar*. Essen: Ludgerus Verlag.
- Montini, Paolo.** 2010. Alcune questioni in merito al can. 1631. *Periodica de Re Canonica* 99:305–343.
- Papeški svet Pravičnost in mir.** 2007. *Kompendij družbenega nauka Cerkve*. Ljubljana: Družina.
- Pontificium Consilium de legum textibus.** 2005. *Dignitas Connubii. Instructio servanda a tribunalibus diocesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Slatinek, Stanislav.** 2005. *Zakon, ki ga ni bilo*. Maribor: Slomškova založba.
- Štihec, Simon.** 2010. *Psihološki vidiki sile in strahu kot hibe v privolitvi v zakon*. Magistrska naloga. Maribor: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Uggé, Bassiano.** 2005. La terminologia non contenziiosa dell'istruzione 'Dignitas connubii'. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 18:364–375.
- Vanzetto, Tiziano.** 2007. La fase istruttoria di una causa di nullità. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 20:279–298.
- Wrenn, Lawrence.** 1998. *The Invalid Marriage*. Washington: Canon Law Society of America.
- Zakonik cerkvenega prava.** 1983. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.